

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԶԱՅՆՔԱՂ ՇԱՐԱԿԱՆ

«Ս. Վարդան Մատենաշարը» կրկին կը խտացնէ իր շարքը, մեծածաւալ մատենանով մը: Շատոց կը սպասուէր հրատարակութիւնը՝ «Զայնֆաղ Շարական»ին, 513 մեծադիր էջերով: Անոր, յապաղած վերահրատարակութեամբը, կարելի պիտի ըլլայ յաջողեցնել կարեւոր ու անյետաճգելի պահանջքի մը դիմաւորումը, Հայաստանեայց եկեղեցիէն ներս:

Արտօնութիւն՝ Գերշ. Տ. Խաժակ Եպս. Պարսամեանի, Առաջնորդ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին. իսկ հրատարակութեան նուիրատուութիւն՝ Տիկ. Թագուհի Թամսնի, իր ամուսնոյն՝ Սէթ Թամսնի յիշատակին: Թուական՝ 1992. վայր՝ Նիւ Եորք: Հաստատուած աւանդութիւնը՝ եկեղեցական գրքերու վերահրատարակութեան առընչութեամբ, ուրախալի է որ կը շարունակուի լուրջ հետեւողութեամբ:

Լուսանկարչական թեքնիքով վերարտադրուած սա մատենան իբրեւ սկզբնատիպ ծառայող «Զայնֆաղ Շարական»ը կը կրէ 1914 (ՌՅԿԳ-1363) թուականը, Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Առաքելական Աթոռի տպարանէն: Հետաքրքրական է որ 1914-ը կը հանդիսանայ երրորդ տպագրութեան թուականը: Ի՞նչ են նախնացեալ երկու թուականները: Չեն յիշատակուած:

Հայաստանի եւ սփիւռքի Հայաստանեայց եկեղեցիներու մէջ ամենէն շատ գործածուած, եւ ամենէն աւելի օգտակար եղող «Զայնֆաղ»ը երեւակայել որ, 1914-էն, հայ ցեղասպանութեան դէպքէն ու սովետական խտարունցք տարիներէն՝ ամբողջ 78 տարիներ ետք, 1992-ին

երջանիկ առիթը կ'ունենայ արժանանալու նոր տպագրութեան: Յոգնած, ջլաքեկ, մատներու սեւաթոյր կնիքը էջերու եզերքին, «Զայնֆաղ Շարական»ները՝ կազմալուծուած ու էջաքափ կերպարանով, օգնութիւն կը հայցէին հանգստեան կոչուելու կանչերով: 1992-ին, «Ս. Վարդան Մատենաշար»ով իրականացած այս վերահրատարակութիւնը՝ դրական պատասխանը եղաւ արձակուած օգնութեան կանչերուն:

Անտարակոյս, պատասխանատուութեան ծանր բաժինը կը հանգչի Առաջնորդ Սրբազան Հօր ուսերուն:

Բացառաբար Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յատուկ «Զայնֆաղ Շարական»ը կը պարունակէ «Հայաստանեայց Սուրբ եւ Ուղղափառ եկեղեցւոյ հոգեւնուագ պաշտօնեքութիւնք»: Մատենան անուանակոչումին թելադրանքն ալ այդ է: Առանց բանասիրական ենթադրութիւններու դուռը ափ առնելու, շարական բառը կը նշանակէ եկեղեցական երգ. իսկ Զայնֆաղ բարդբառը՝ փաղուածք, հաւաքածոյ, ժողովածոյ: Ուրեմն՝ զանազան աղբիւրներէ իրարու բով քերուած եկեղեցական ընտիր երգերու հաւաքածոյ: Յար եւ նման՝ Ծաղկափաղին, որ է ընտիր գրութիւններու հաւաքածոյ:

Եկեղեցական երգերը կամ շարականները բացառիկ դեր կը կատարեն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պաշտամունքին մէջ: Տեղին է յիշատակել որ նախնական շրջաններու ընդհանուր եկեղեցւոյ (ինչպէս նաեւ մեր) ժամերգութիւններուն մէջ կ'երգուէին Դաւթի Սաղմոսները միայն՝ բաժնուած՝ ուր կանոններու, Ս. Գրքէն փաղուած նոյնաթիւ օրհնութիւններու հետ:

Սակայն Սակայն հետգհետե սկսան երգուիլ
այլ հոգեւոր երգեր որոնք ժամանակով՝
ստացան տիրական հանգամանք, մինչ՝
սաղմոսներն ու Ս. Գրական ընթերցումները
քաջութեան հրապարակէն, եւ
ամփոփութեան պաշտամունքային որոշ ու
սեղմ սահմաններու մէջ: Բնականաբար,
ենթարկուելով նոյն յեղաշրջումի
պայմաններուն, մեր եկեղեցւոյ մէջ
յայտնաբերուող հոգեւոր երգեր՝ կազմեցին
գլխաւոր մասերը հայ պաշտամունքին ու
ժամերգութեան: Աւելցնել որ, հոգեւոր
երգերը ձեւաւորութեան ութ խումբերու,
համաձայն սաղմոսներու ութ կանոններու:
Ասկէ՝ ութ ձայներու բաժանումները (ԱԶ.
ԲԶ. ԳԶ. ԴԶ. եւ ԱԿ. ԲԿ. ԳԿ. ԴԿ) եւ ութ
խմբաւորումներ՝ հետեւեալ անուններով
- Օրհնութիւն, Հարց, Մեծացուցէ,
Ողորմեա, Տէր յերկնից, Մանկունք, Ճաշու
եւ Համբարձի:

Շուրջ 500 մեծադիր էջերու լայնփն
տեղադրուած՝ Տէրունական, Հոգեգալստեան,
Ս. Խաչի, Հայ ու օտար
Մարտիրոսներու, Հայրապետներու,
Սուրբերու, Սրբուհիներու, Մարգարէներու,
Ապաշխարողներու, Հանգստեան եւ Աւագ
Օրհնութիւններու շարականները կը կա-
ռավարուին ութ ձայներու մականով, եւ
կը հպատակին ութ խմբաւորումներու
դրութեան:

Ժամանակակից եւ ստոյգ
վկայութիւններու չգոյութեան հետեւանով
դժուար է՝ կարգ մը շարականներու
գրութեան թուականները եւ անոնց
հեղինակները՝ վերացնել՝ Սահակ-
Մեսրոպեան ժամանակամիջոցին (Ե., Զ.,
է. դարեր), կը պնդեն մասնագէտներ: Թէեւ
անոնցմէ ոմանց անուններուն կ'ընծայուի
կարգ մը շարականներու հեղինակութեան
իրաւունքը:

Համաձայն Երուսաղէմի լուսահոգի
Դուրեան Պատրիարքի հաստատումին,

շարականներու գոյութեան
յիշատակութիւններու կը հանդիպին
գլխաւորաբար ԺԳ. դարուն, երբ Կիրակոս
պատմիչ կը յիշատակէ Անիի Դպրեվանքի
Առաջնորդ՝ Ճօն Բարսեղը, որուն կը
յանձնուի շարականները մաքրագործելու
եւ վերադասաւորելու դժուարին պաշտօնը:
Ասկէ զատ, բաւական վաւերականութեամբ
մեզի հասած շարականներ գրուած են է.
եւ Ը. դարերուն: Իսկ աւելի ճշտութեամբ
մեզի հաղորդուած են ԺԱ.-ԺԴ. դարերուն
ապրող շարականագիրներու անունները
եւ անոնց հեղինակած հոգեւոր երգերը -
Պետրոս Կաթողիկոս Գետադարձ, Ներսէս
Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի,
Յովհաննէս Պուլգեւ, շատ ուրիշներ: Այս
մասին աւելի լայն անդրադարձումներ
պիտի հեռացնեն մեզ այս յօդուածի
գրութեան նպատակէն:

Հակառակ վերելի եւ այլ յարակից
հաստատումներուն, «Զայնքաղ Շարական»ի
առաջին երկու էջերուն վրայ՝ «Յօրինող
Շարականաց» գլխակարգութեան ներքեւ,
ժամանակագրական կարգով կը
յիշատակուին հեղինակներու անուններ,
իրենց յօրինած շարականներու
վերագրելով ու գրութեան թուականներով՝
426-էն մինչեւ 1478: Ինչ ալ ըլլան
բանասիրական ճշդումներն ու
վերապահումները, մենք գուրգուրանով
պիտի պահենք աւանդութեամբ մեզի
յանձնուած թանկագին տեղեկատու-
թիւնները անոնց մասին:

Հայ շարականները կ'ընդգրկեն
գրական արժէք: Կը յայտնաբերեն՝ լեզուի,
ոճի, դասական ցկարագրագեղ բաներու
գործածութեան շնորհք եւ քերթողական
թռիչք: Կ'արժէ ընթեռնուլ ներամփոփ
պահի մը ընթացքին Հոփսիմեանց
կոյսերու՝ «Անձինք նուիրեալք սիրոյն
Գրիստոսի . . .», եւ Սրբոյն Գրիգորի
Լուսաւորչին ի վերապմ Մտանելոյ՝ «Այսօր

զուարճացեալ ցնծայ եկեղեցի . . .»
շարականները, 34-ական տուները
ամբողջութեամբ:

Հայ շարականները կը պարունակեն
պատմական տուեալներ, կ'անդրադառնան
դէպքերու ու դէմքերու եւ կը հետեւին
անոնց ընթացքին: «Փարաւոն հանդերձ
կառօք ընկղմեցաւ ի հոսանս ջուրց. եւ
որդիքն Իսրայելի գնացին ընդ ցամաքն ի
մէջ ծովուն» (Աւագ Օրհն. ԲԿ):
Ակնարկութիւն՝ պատմական դէպքի մը:
Մին՝ տասնեակ մը օրինակներէն:

Հայ շարականները ուղեցոյցներ են
հոգեւոր ապրումներու, աստուածամերձ
կեանքի եւ քրիստոնէական
կենցաղավարութեան հետապնդումներու:
Շարականները աղօթքներ են, սրտի խորքէն
Աստուծոյ հետ խօսակցութիւններ:

Հայ շարականները ուսումնարան են
քրիստոնէական աստուածաբանութեան,
որմէ կը յայտնաբերուին ընդհանուր
եկեղեցւոյ քրիստոսաբանական
ուսուցումներ եւ հայ եկեղեցւոյ
դաւանաբանական սահմանումներ: Ս.
Խաչի, Ս. Հոգւոյն, Ս. Աստուածածնի, Ս.
Յարութեան, եկեղեցւոյ, եայլն, նուիրուած
շարականները կը պարունակեն առատ
վկայութիւններ:

Շարակնոցի վերջին էջերուն (507-
513) գետեղուած են շարականներուն՝ քը-
ծախնդրօրէն պատրաստուած ցուցակն ու
էջահամարները: Հետաքրքրական է որ
511-րդ էջին՝ առանձին կը հանգչի «Մե-
ծացուցէ»ներու ցանկ մը ուր ձայներով:
Զարմանալի է որ գլխաւոր ցանկէն կը
պակսին՝ 414-422 էջերուն վրայ
տեղադրուած կարճ շարականներ,
գլխաւորաբար ստեղծ «Մանկունք»ներ:
512-րդ էջով կը տրուի «Զայնգիւտ»
աղիսակը. իսկ վերջին էջին, 513-րդ, կայ
ցուցակը «Յատուկ Աւուրց Հարցից եւ Մե-
ծացուցեից», առանձին էջահամարներով:

«Զայնգիւտ Շարական»ը գանձատունն
է՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պաշտամունքի
գոհարներուն, եւ հանդիսարանը՝ հայ
մշակոյթի անկրկնելի ստեղծագոր-
ծութիւններուն:

ԳՐԻԳՈՐ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

ԵԱՐԱԿԱՆ

ԳԶ. Նոր Սին ծընեալ ման-
կո՞ւնք սո՛ւրբ աւանդանաւն.
Հորհաղարդեա՞ւք Հոգւոյն
Աստուծոյ. օրհնեցէք զՀայրն
Երկեաւոր յաւուր ծնընդեա՞ն
Սըրբո՛ւ Հոյ Անւսին. յոր օրհ-
նեցա՞ւք յանի՛ծից նախնայն:

Արեամբ գառինն անարատի
Վերկեալ ժողովուրդք. յաւուր
ծնընդեա՞ն մօր անտա՛նեւոյն,
դա՛վեցէք ըզմիածինն որ հաճե-
ցաւ առնուլ մարմնի՞ն ան-
սերմն ի նմանէ. յոր օրհնե՛-
ցաւ առաքո՛ւղիս Հորհաց Հոյ-
ւոյն լուսաղարդեա՞ւք ազգք
Հե՛թաննաց. յաւուր ծնըն-
դեա՞ն մօր բանի՛ն ծնողի. ըզ-
մառակից Արգւոյ զՀոգին բա-
րեբանեցէ՞ք հոգեւոր երգով.
որ մարմնաղարդեա՞ւք զմարմնա-
րան Արգւոյն: